

УДК 343.988(048)

Копотун І. М. – доктор юридичних наук, професор, заслужений юрист України, м. Київ;
Савченко А. В. – доктор юридичних наук, професор, завідувач кафедри кримінального права Національної академії внутрішніх справ, м. Київ

КОНЦЕПТУАЛЬНІ ЗАСАДИ ВІКТИМОЛОГІЧНОГО ЗАПОБІГАННЯ ЗЛОЧИНАМ

Рец. на кн.: Джужа А. О. Віктимологічні засади запобігання злочинам в Україні: теорія та практика / А. О. Джужа. – Київ : Нац. акад. внутр. справ, 2017. – 400 с.

Віктимізація українського суспільства безпосередньо пов'язана зі ступенем захищеності прав і свобод громадян. Нині рівень віктимізації населення значно підвищився, оскільки показники безпеки громадян є вкрай низькими. На думку науковців, в Україні рівень віктимізації значно перевищує показники європейських країн. Підтвердженням цього є збільшення кількості (на 6 %) потерпілих від правопорушень, учинених у країні впродовж 2011–2016 років (без урахування латентних злочинів). Кількість потерпілих у цей період становить близько мільйона осіб¹. За останні 25 років до правоохоронних органів України надійшло понад 70 млн заяв і повідомлень про вчинення злочинів, унаслідок яких потерпілими стали 12 млн осіб, збитків завдано на суму понад 100 млрд грн².

Активізація уваги щодо віктимологічного дослідження потенційних жертв злочину пов'язана з масштабними змінами в соціальному статусі суспільства, зумовленими як внутрішніми закономірностями розвитку соціуму, так і глобалізаційними процесами, що стосуються України. Причому перспективи здійснення соціально диференційованого віктимологічного

¹ Злочинність в Україні. Основні показники стану та структури злочинності за 2001–2014 рр. : стат. зб. – Київ : ВПЦ МВС України, 2014. – 201 с.

² Хавронюк Н. Чи знаєш ти, українцю, за що тебе посадять і скільки дадуть? / Н. Хавронюк // Зеркало тижня. – 2015. – № 1 (197). – 17 січ. – С. 2.

запобігання є обмеженими через відсутність позитивної стабільності системи державного управління, а також протидію з боку організованої злочинності. Таким чином, заходи загальносоціального віктимологічного запобігання мають бути спрямовані на визначення детермінант криміногенної віктимності особи і встановлення її потенційної вразливості. Діяльність у контексті індивідуального віктимологічного запобігання має бути зосереджена на коригуванні моделі способу життя і поведінки не лише особи, а й групи осіб і навіть спільнот, які проживають у конкретному районі та регіоні. У межах цього підходу вже сьогодні наявні спроби створення антивіктимогенних «зон», несумісних із віктимною поведінкою. На нашу думку, зазначений підхід є доцільним і може бути досить ефективним. Віктимологічні форми запобігання (запобіжної діяльності) також можуть бути орієнтовані на припинення рецидиву з боку осіб, які вже були потерпілими, і на виявлення потенційних жертв, поведінка і спосіб життя яких створює криміногенні та віктимогенні ситуації.

Очевидно, що соціально-правовий контроль над злочинністю не може бути достатньо ефективним без урахування всіх її соціальних наслідків, серед яких важливе місце належить узагальненим соціальним характеристикам потерпілих і завданих їм шкоді. З огляду на це, важливо враховувати також перспективний досвід світової кримінологічної науки, включаючи її віктимологічний сегмент. Однак лише спираючись на розробки вітчизняних учених-кримінологів, осмислюючи і узагальнюючи отримані ними результати, можна розпочинати конструктивний науковий діалог із Заходом щодо розвитку співробітництва у сфері віктимологічного аналізу та запобігання злочинам, що враховує стан криміногенної віктимізації соціальних груп в Україні і за кордоном.

На жаль, рівень розроблення питань віктимологічного запобігання в українському законодавстві суттєво відстає від закордонного, зокрема європейського й американського. У нашій країні відсутнє єдине законодавство про віктимологічне запобігання і реабілітацію жертв злочинів, де б було визначено засади державної віктимологічної політики. На нашу думку, розроблення і прийняття закону про віктимологічне запобігання або хоча включення відповідного розділу до загального закону (нині – це проект) про запобігання злочинам є необхідною правовою передумовою формування єдиної національної системи віктимологічного запобігання. У цьому законі має бути визначено й закріплено найважливіші напрями віктимологічної

політики; основні поняття, що характеризують діяльність із віктимологічного запобігання; суб'єкти профілактичної діяльності із зазначенням їх компетенції, відповідальності, нормативно-правових підстав взаємодії.

Реалізація комплексної віктимологічної політики передбачає закріплення на законодавчому рівні (в межах єдиного Закону про віктимологічне запобігання і реабілітацію жертви злочину) повноважень, меж компетенції та предмета взаємодії різних суб'єктів віктимологічної складової. На відміну від кримінологічного запобігання, ключовими суб'єктами якого є органи державної влади та правоохоронні органи, головним суб'єктом віктимологічного запобігання є громадянське суспільство і його інститути, а основними методами – переконання та примус (у його мінімальному вияві). На сьогодні правоохоронна практика потребує універсальних віктимологічних методик, де було б зафіксовано конкретні дії, що надають можливість уміло застосовувати їх у запобіжній діяльності, протидії злочинності.

Таким чином, у контексті кримінологічної науки постала відносно нова проблема кримінологічно-віктимологічної стратифікації суспільства, що потребує самостійного розв'язання на рівні кримінологічної теорії та практики запобігання злочинам. Монографія ґрунтується на значному обсязі наукової літератури вітчизняних і зарубіжних авторів, положеннях міжнародного та національного законодавства, а також на численному емпіричному й сучасному статистичному матеріалі.

Вищезазначене дає підстави стверджувати, що подана на рецензування монографія Джужі Анастасії Олександрівни *«Віктимологічні засади запобігання злочинам в Україні: теорія та практика»* є ґрунтовним науковим дослідженням, у межах якого розв'язано важливу науково-практичну проблему, а саме – розроблено теоретичні та практичні основи віктимологічних засад запобігання злочинам в Україні.

Видання може бути корисним для науковців, викладачів, аспірантів і студентів вищих навчальних закладів юридичного профілю, практичних працівників правоохоронних органів, фахівців органів державної влади, суддів та всіх, хто зацікавлений у запобіганні злочинам та правопорушенням.

Рецензія надійшла до редколегії 27.03.2017

Kopotun I. – Doctor of Law, Professor, Honored Lawyer of Ukraine, Kyiv, Ukraine;

Savchenko A. – Doctor of Law, Professor, Head of the Department of Criminal Law of the National Academy of Internal Affairs, Kyiv, Ukraine

Conceptual Bases of Viticomology Prevention of Crime

Review of the book: Dhzuzha A. Victimological Principles for the Prevention of Crime in Ukraine: Theory and Practice / A. Dhzuzha. – Kyiv : National Academy of Internal Affairs, 2017. – 400 p.